
dr. sc. IRIS BIŠKUPIĆ BAŠIĆ □ Etnografski muzej Zagreb, Zagreb

Uvod. U Etnografskome muzeju u Zagrebu 2021./22. realiziran je veliki međumuzejski i međuinstitucionalni projekt *Igračke – djetinjstvo zauvijek*, u javnosti nazvan megaprojektom. Projekt je zamislila i 2020. godine predložila dr. sc. Iris Biškupić Bašić, muzejska savjetnica. Kako je 2012./13. bila i autorica uspješnog projekta *Svijet igračaka*, nastavila je intenzivno prikupljati predmete, obrađivati građu i organizirati gostujuće izložbe, a objavila je i dvije knjige-kataloga zbirki igračaka te je svim time pridonijela kontinuiranom zanimanju javnosti za dječje igračke. Temu novog projekta proširila je s igračaka na djetinjstvo, ali razlog njegove realizacije primarno nije bila spomenuta tema već okolnosti koje su se događale na globalnoj razini. Naime, cijeli se svijet početkom 2020. suočio s pandemijom uzrokovanom COVID-om 19 te sa strahom od bolesti i smrti. Da bi se opasnost od pandemije smanjila, zatvorene su škole, vrtići, muzeji i druge institucije, uveden je rad od kuće, nastava se održavala preko malih ekrana i putem mobilnih aplikacija, a dugotrajan način takvog života doveo je do otuđenosti, straha, izolacije i nemogućnosti normalnoga, uobičajenog života i djelovanja. Uz tu globalnu ugrozu, Zagreb je gotovo u isto vrijeme pogodio snažan potres. Uz proživljavanje dugotrajnog straha od novih potresa (zgrade u Zagrebu dodatno je oštetio i snažan potres u Petrinji potkraj 2020. godine), mnogi su domovi razrušeni, mnoge su institucije oštećene, a među njima i većina zagrebačkih muzeja (Etnografski muzej, iako oštećen, mogao je nastaviti raditi). Sve to potaknulo je autoricu da predloži jedan veliki projekt u trajanju od godinu dana, koji bi obuhvatio niz sudionika, s naglaskom na zagrebačke muzejske institucije oštećene u potresu koje nisu mogle raditi, a u svom fundusu čuvaju dječje igračke. Predloženi je program prihvaćen na svim razinama te je započela njegova realizacija.

O izložbenom projektu

Izložbeni projekt *Igračke – djetinjstvo zauvijek* pokrenut je 8. lipnja 2021., a završio je 22. svibnja 2022. Realiziran je uz potporu Ministarstva kulture i medija, Grada Zagreba i Gradskog ureda za kulturu te Turističke zajednice grada Zagreba, a cilj mu je bio potaknuti posjetitelje na povratak u muzeje, na uživanje u ljepoti igračaka i

igara koje su dio djetinjstva, što je projektom u potpunosti i ostvareno. Vizualno oblikovanje projekta, dizajn kataloga i dijela tiskovina te likovni postav sedam izložaba izradila je dizajnerica Nikolina Jelavić Mitrović, dio tiskovina potpisuje dizajner Ivan Drobina, a stručni suradnici na projektu bili su Matija Dronjić i Jasminka Vujičić.

Prema koncepciji autorice Iris Biškupić Bašić, projekt je obuhvatio središnju izložbu istoimenog naziva *Igračke – djetinjstvo zauvijek* i izložbu *Igrom oko svijeta* autorica Silvije Vrsalović i Marije Živković. Obje su izložbe trajale godinu dana, a gostujuće su se izložbe izmjenjivale. Autorica je na suradnju pozvala kolege iz Hrvatskoga povijesnog muzeja, Tehničkog muzeja „Nikola Tesla”, Muzeja suvremene umjetnosti, Hrvatskoga školskog muzeja, Muzeja za umjetnost i obrt, Arheološkog muzeja u Zagrebu, Hrvatskoga športskog muzeja, dvije poznate zagrebačke obrtnice, dizajnerice dječjih igračaka Jasminu Kosanović i Leu Vavru te Savez društava Naša djeca Hrvatske. U dogovoru s autorima izložaba, Iris Biškupić Bašić izradila je raspored gostovanja, a taj se dio projekta u javnosti mogao prepoznati pod zajedničkim nazivom *U gostima kod Etnografskog muzeja*.

Uz navedene institucije i umjetnice, u projekt se kao partner uključio Zagreb film, a u sklopu središnje izložbe *Igračke – djetinjstvo zauvijek* za vrijeme trajanja izložbe prikazivana je serija crtanih filmova *Profesor Baltazar* i *Mali leteći medvjedi*, oba iz produkcije te renomirane zagrebačke i hrvatske ustanove. Projektu se pridružila i Turistička zajednica Općine Marija Bistrica, koja je Muzeju na godinu dana ustupila velike, predimenzionirane dječje igračke: vlak, konjića i kočiju, rad majstora Josipa Fijana i Ivce Mesara, koje su inače trajno postavljene na Trgu svetog oca Ivana Pavla II. u Mariji Bistrici. U projekt se uključila i tvrtka Rimac automobili, koja je u sklopu izložbe Tehničkog muzeja „Nikola Tesla” na nekoliko dana izložila maketu svoga najnovijeg automobila *Nevera*, koja je nakon Zagreba i Etnografskog muzeja otpremljena u SAD. Još se jedna ugledna institucija pridružila tom velikom projektu – Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu. Naime, dekan Akademije prof. Tomislav Buntak oslikao je platno za izložbu *Mali leteći medvjedi* Muzeja suvremene umjetnosti te na taj način obogatio postav izložbe. Projekt je prepoznala i Turistička zajednica grada Zagreba pa je za zagrebački *Advent*

sl.1.-6. Izložba *Igračke – djetinjstvo zauvijek*,
Etnografski muzej Zagreb

2021. odabrana tema igara i igračkaka, a Etnografski muzej bio je jedna od glavnih adventskih lokacija. U izložbu Saveza društava Naša djeca Hrvatske svojim se gostovanjem uključila i djeca Dječjeg zbora *Zabočki mališani*, koja su vlakom doputovala iz Zaboka i svojim nastupom pridonijela svečanosti otvorenja. Dio projekta već je od samih početaka bila suradnja s građanima, posjetiteljima i zaljubljenicima u baštinu pa su od travnja 2021. godine pozivani da doniraju dječje igračke i igre te ispričaju priče o njima, a Muzej je realizirao i virtualnu izložbu darovanih dječjih igračkaka.

Medijski partner za vrijeme trajanja cijelog projekta bili su *Večernji list*, Radio Kaj, izdavačka kuća Meridijani, časopis *Zagreb moj grad*, a intervjuima i tekstovima popratili su sva otvorenja i događanja vezana za izložbe. Prema pojedinim temama izložaba, s naglaskom na središnju izložbu *Igračke – djetinjstvo zauvijek* i izložbu *Igrom oko svijeta*, pedagoginje su održavale vodstva i mnogobrojne edukativne programe koji su bili kreirani za različite skupine muzejskih posjetitelja, od vrtičke djece, učenika osnovnih i srednjih škola, studenata, umirovljenika, pri-

padnika ranjivih društvenih skupina te odraslih individualnih posjetitelja do obitelji.

O izložbama

Izložba Etnografskog muzeja *Igračke – djetinjstvo zauvijek*, postavljena u velikoj prizemnoj dvorani za povremene izložbe, obuhvatila je predmete iz fundusa, od tradicijskih i umjetničkih do tvorničkih dječjih igračkaka i igara nastalih u Hrvatskoj od 19. stoljeća do danas te igračke hrvatskih umjetnika koji su radili za poznate strane naručitelje. Izložba je bila obogaćena interaktivnim sadržajima i predimenzioniranim dječjim igračkama te crtanim filmovima. Bile su izložene glinene, drvene, plišane i plastične igračke, kao i one od komušine, šiblja i drugih materijala, igračke iz svih dijelova Hrvatske, od Prigorja, Hrvatskog zagorja do Dalmacije. Posebno su bile istaknute pojedine društvene igre, kako one vlastite izrade, tako i tvorničke. Od osnutka Etnografskog muzeja 1919. u njemu se čuvaju brojni predmeti narodne baštine, pa i dječje igračke koje su još od 1920. godine, zahvaljujući

muzejskim povjerenicima, skupljačima, donatorima, ali i muzejskim djelatnicima, prikupljane otkupom ili donacijama kao vrijedna građa. Sve do sredine 1990-ih godina skupljane su isključivo igračke tradicijske kulture, a s novim promišljanjima počinje intenzivnije prikupljanje i proširenje fundusa igračkama i igrama djece iz urbanih sredina. Na toj velikoj izložbi posjetitelji su mogli uživati u ljepoti 570 igračaka i igara, ali i u promišljenom, atraktivnom i djeci prilagođenom postavu.

Druga izložba Etnografskog muzeja – *Igrom oko svijeta*, bila je manjeg opsega, ali izrazito vrijedna jer su se autorice uključile u projekt te u stalnom postavu Zbirke izvaneuropskih kultura izložile i istaknule pojedine zanimljive igračke i igre različitih kultura – od Azije, Južne Amerike, preko Afrike do Australije i na taj ih način približile mnogobrojnim posjetiteljima Muzeja, koji su se na izložbi mogli i poigrati njima.

Treći dio projekta, nazvan *U gostima kod Etnografskog muzeja*, bio je vrlo zahtjevan i kompleksan, a autorica ga je osmislila kao mjesečno promjenjivi izložbeni postav sedam zagrebačkih muzeja, dviju umjetnica koje se bave izradom igračaka te Saveza društava Naša djeca Hrvatske. Realizacija tog izložbenog dijela u središnjoj dvorani prvog kata Muzeja započela je 12. lipnja 2021., a prva je izložba bila *Igre i igračke – svjedoci vremena* Hrvatskoga povijesnog muzeja autorice Andreje Smetko. Izložba je trajala do 11. srpnja 2021., a autorica je predstavila izbor igračaka i društvenih igara iz Zbirke predmeta iz svakodnevnog života Hrvatskoga povijesnog muzeja, koje su tada prvi put skupno prezentirane pod zajedničkom temom igara. Izložila je lutke, odjeću i pribor za lutke, plišane i mehaničke igračke, drvenog konjića za jahanje te društvene i didaktičke igre upotrebljavane na području Hrvatske od 17. do druge polovice 20. stoljeća. Tom je izložbom Hrvatski povijesni muzej pokazao mali dio bogatog fundusa u kojemu se čuvaju raznovrsni predmeti iz hrvatske političke i društvene povijesti, ali i predmeta iz svakodnevnog života koji su bili važni i obilježili su životno razdoblje pojedinaca i društva u cjelini.

Slijedila je izložba Tehničkog muzeja „Nikola Tesla” *Igračke – put do ostvarenih snova* autorice Nede Staklarević, a trajala je od 15. srpnja do 5. rujna 2021. Autorica je izložila 55 modela najpoznatijih legendarnih automobila

20. stoljeća, izrađenih u mjerilu 1 : 18. Istaknula je bespriječan izgled i filigransku izvedbu izloženih automobila koja je otkrila nov pogled na izložene predmete te je pokazala odnos između svijeta minijature i originala. Izloženi su predmeti dio zbirke Prometna tehnika, a predstavljani su automobili različitih godišta, marki i modela. Osim automobila, na izložbi je prezentirano i nekoliko dječjih strojeva za šivanje, model autobusa i parne lokomotive te dječji bicikl s početka prošlog stoljeća.

U sklopu izložbe održane od 15. do 21. srpnja bila je izložena i maketa *Nevere*, najnovijega električnog automobila vrhunske tehnologije tvrtke hrvatskog proizvođača Rimac automobili.

Na izložbi *Igračke – djetinjstvo zauvijek* jedna od tema bili su crtani filmovi koji su nekad prikazivani na televiziji i u kinima i koji su imali velik utjecaj na djecu. Kako je Zagreb film Muzeju za izložbu posudio neke epizode iz serija kulturnih hrvatskih crtanih filmova poznatih i izvan granica Hrvatske – *Profesora Baltazara* i *Malih letećih medvjeda* – autorica izložbe i projekta Iris Biškupić Bašić na suradnju je pozvala Snježanu Pintarić, ravnateljicu Muzeja suvremene umjetnosti i autoricu izložbe *Nezaboravni crtići – „Mali leteći medvjedi”* ponudivši joj da od 9. rujna do 3. listopada 2021. postavi izložbu u Etnografskome muzeju i na taj način posjetiteljima približi taj dio umjetnosti. Autorica je izložila knjigu snimanja, nekoliko skica i crteža te celuloidne folije crtanog filma *Mali leteći medvjedi*, izrađene u tehnici tzv. cel-animacije, karakteristične za Zagrebačku školu crtanog filma. Ta je tehnika značila da se za samo jedan film od deset minuta moralo izraditi više tisuća crteža na celuloidnim folijama. *Mali leteći medvjedi*, snimljeni u 39 epizoda

sl. 7. izložba *Igrom oko svijeta*, Etnografski muzej Zagreb

sl. 8.-9. Gostujuća izložba *Igre i igračke – svjedoci vremena* (Hrvatski povijesni muzej)

u trajanju od dvadesetak minuta, bili su predmetom velikog zanimanja te je uz njih tiskan i album sa samoljepivim sličicama i nekoliko slikovnica, što je autorica i prezentirala na izložbi.

Četvrta je bila gostujuća izložba Hrvatskoga školskog muzeja *Igračke i šale za naše male* autorice Sanje Nekić, održana od 7. do 31. listopada 2021. Hrvatski školski muzej, jedini specijalizirani pedagoški muzej u Hrvatskoj, prikuplja i čuva muzejsku građu o povijesti školstva, odgoja, obrazovanja i razvoja pedagogije u Hrvatskoj, a Zbirka igračaka nastala je kao rezultat prikupljanja i prijeko potrebne zaštite te građe. Imajući na umu iznimnu važnost igre i igračaka za dječji kognitivni, emocionalni, psihički i socijalni razvoj i svijet igara, autorica je za izložbu odabrala 60 zanimljivih igračaka i igara iz razdoblja od kraja 19. stoljeća do danas, poput plišanih igračaka, lutaka, namještaja i pribora za igru, konstruktivnih i didaktičkih, društvenih, mehaničkih, optičkih i papirnatih igračaka, vozila, figura i glazbala. Usto su izložene audiovizualne igre/zapisi i elektroničke igre koje su od druge polovice 20. stoljeća postale neodvojiv dio svakodnevne djece, ali i odraslih.

Od 4. do 28. studenoga 2021. u Etnografskom je muzeju gostovao Muzej za umjetnost i obrt s izložbom *Tragovi romantičnog djetinjstva* autorica Arijane Koprčine i Andreje Klobučar. Autorice su izložbom obuhvatile više od 130 eksponata iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt, i to iz Zbirke tekstila i modnog pribora, Zbirke metala i Zbirke namještaja koji potječu iz druge polovice 19. do sredine 20. stoljeća. Naglasak su stavile na raznovrsnost i zanatsku razinu izvedbe sačuvanih igračaka, kao i na raznovrsnost materijala od kojih su igračke izrađivane – porculan, srebro, tekstil, drvo, celuloid i papir. Izložile su lutke s porculanskim glavicama odjevene poput mondenih dama ili glumica, potom krpene lutke sašivena u kućnoj radinosti ili u vlastitom domu, zanimljive igračke od papira, radove zagrebačke Državne ženske stručne škole iz 1940. godine, lutku u krevetiću koja je i glazbeni automat te raritetnu kuću za lutke iz 19. stoljeća. Prema riječima autorica, izbor iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt pokazuje raznovrsnost dječjih igračaka u kontekstu građanske kulture u kojoj je dječji svijet imao osobito važnu ulogu, kao i na njihovu zanimljivost u kontekstu primijenjene umjetnosti.

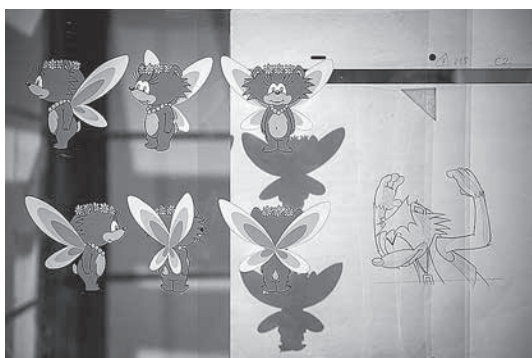

Izložbom *Jasmina i lutkice* hrvatske dizajnerice lutaka Jasmine Kosanović, otvorenom 4. prosinca 2021. godine, započelo je vrijeme adventa u Etnografskom muzeju, a uz potporu Turističke zajednice grada Zagreba umjetnica je ukrala dijelove Muzeja i stvorila bajkovit ugođaj nazvan *Božićna bajka Jasmine Kosanović*. Autorica je u izložbenom prostoru izgradila čaroban zimski svijet u kojemu su posjetitelji mogli uživati otkrivajući mnogobrojne majstorski i s mnogo ljubavi izrađene raznolike životinje poput lija, ježića, vjeverica, medvjedića, kao i nježne djeve: Crvenkapicu, zanosnu Rosu i najšarmantniju Vješticu. Cijela ta družina zračila je dobrotom, slogom i mirom te su svi posjetitelji nakon razgledavanja razdragani izlazili iz toga bajkovitog svijeta. A da bi boravak na izložbi bio što zanimljiviji, autorica je svake subote pozivala na druženje uz čaj i priču o lutkicama. Izložba i *Božićna bajka* završile su 9. siječnja 2022. godine pridonijevši atraktivnosti i popularnosti Etnografskog muzeja, Zagreba i Hrvatske.

Ulaskom u 2022. godinu projekt je nastavljen sedmom u nizu gostujućih izložaba te je 13. siječnja otvorena izložba *Djetinjstvo u davna vremena*, ostvarena suradnjom Instituta za arheologiju i Arheološkog muzeja u Zagrebu. Autori izložbe bili su Ivan Drnić i Daria Ložnjak Dizdar, a autorica likovnog postava Slađana Latinović. Autori su za izložbu odabrali male predmete poput figurica trudne žene, zvečki, posudica, životinjskih likova, košarica i špekula, a istaknuli su da su postavili izložbu o djetinjstvu u davnim vremenima, o kojima se još uvijek malo zna. Način života djece, njihova interakcija s okolišem i svijetom odraslih izazov su u istraživanju prošlosti djetinjstva. Autori izložbe istaknuli su da su djeca prepoznata i u antropološkim ostacima, najčešće pronađenima u

sl.10.-12. Gostujuća izložba *Igračke – put do ostvarenih snova* (Tehnički muzej Nikola Tesla)

sl.13.-14. Gostujuća izložba *Nezaboravni crtici – Mali leteći medvjedići* (Muzej suvremene umjetnosti i Zagreb film)

grobovima u kojima su otkriveni i predmeti povezani s djecom. Arheološki predmeti iz brončanoga i željeznoga doba s područja kontinentalne Hrvatske povezani s djecom materijalni su tragovi davnih rađanja, odrastanja i neminovnog protoka vremena. Ta je zanimljiva izložba privukla veliku pozornost javnosti, ali, nažalost, nije mogla biti održana prema dogovorenom terminu jer je Muzej morao biti zatvoren na mjesec dana. Stoga su,

u dogovoru s autorima, termini održavanja te i sljedećih dviju izložaba promijenjeni.

Na izložbi Hrvatskoga športskog muzeja *Sport kao igra* autora Marijana Sutlovića, otvorenoj od 4. do 20. ožujka 2022., predstavljeni su rijetki sportski rekviziti koji se čuvaju u Hrvatskome športskome muzeju i kakvima se nekada vježbalo i igralo, a neki od njih potječu s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Odabirom 64 zanimljiva sportska

sl. 15.-16. Gostujuća izložba *Igre i šale za naše male* (Hrvatski školski muzej)

rekvizita autor je želio posjetiteljima dočarati kako su nekad izgledali sportski rekviziti kojima su se koristila i djeca jer je dječja igra na neki način preteča sporta. Kako su se s razvojem sporta mijenjali i sportski rekviziti, često su tehnološki razvoj i poboljšanje sredstava za igru utjecali i na promjene tehnike i taktike u sportu. Autor je izložio teniske drvene reket sa žicama od životinjskih crijeva, bicikl s kraja 19. stoljeća zvani *velociped*, stare lopte, palice, reket, klizaljke, skije i mnoge druge sportske rekvizite, kao i tricikl i koturaljke.

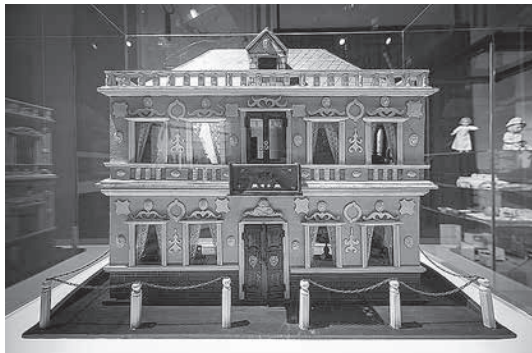
Izložba *Vavrina kištra plišanaca* bila je deveta u nizu gostujućih izložaba, a održana je od 24. ožujka do 17. travnja 2022. godine. Autorica je mlada zagrebačka obrtnica i produkt-dizajnerica Viktorija Lea Vavra, koja je odlučila u Muzeju predstaviti posjetiteljima svoje prve plišane igračke *Gumbeke*, zmijice i plišance izrađene po narudžbi, najčešće po uzoru na kućne ljubimce naručitelja. Ona je nakon završetka studija odlučila obnoviti obiteljski posao – proizvodnju plišanih igračaka koje je već 1950-ih izrađivala njezina baka Ružica. Kako Etnografski muzej u svom fondusu posjeduje igračke

te vrste majstorice i umjetnice, a bile su izložene i na izložbi *Igračke – djetinjstvo zauvijek*, autorica projekta pozvala je na suradnju i njezinu unuku Leu Vavru, koja je Muzeju darovala i svoje igračke. Tako je Lea izlagala u oba muzejska prostora, a vodila je i nekoliko edukativnih radionica. Njezine rukom izrađene igračke posebnima čini i svrsishodan dizajn koji pomaže pri usavršavanju fine motorike i razvoju kreativnih vještina svakog djeteta.

Izložba *Vremeplov dječje igre* Saveza društava Naša djeca Hrvatske održavala se od 23. travnja do 22. svibnja 2022. godine. Bila je posljednja u nizu gostujućih izložaba u sklopu projekta *Igračke – djetinjstvo zauvijek*. Autori izložbe Snježana Krpes i Branimir Mendeš za gostovanje u Etnografskome muzeju odabrali su 90 najzanimljivijih mehaničkih, metalnih i drvenih igračaka, kao i lutke i društvene igre izrađene u najpoznatijim svjetskim manufakturama i tvornicama. Igračke su restauratori Etnografskog muzeja očistili i izložili primjereno muzejskoj struci, a u izložbeni ih je prostor likovno postavila Lea Vavra. Savez društava Naša djeca Hrvatske najveća je i najstarija organizacija za djecu u Hrvatskoj koja se već više od 70 godina brine o njima. Od početaka svog djelovanja Savez je pokrenuo aktivnosti za promicanje kvalitetnih igračaka, a 1955. godine osnovan je Centar za dječje igračke, koji je prikupljao i klasificirao različite vrste igračaka, formirao muzejske zbirke, sudjelovao u domaćim i međunarodnim razmjenama i na izložbama te objavljivao stručne biltene u kojima su autori pisali o pedagoškim, psihološkim i drugim utjecajima i kvalitetama igračaka i njihovoj ulozi u djetetovu razvoju. Autori izložbe željeli su posjetiteljima približiti dio bogatog fonda koji Savez u svojim prostorima čuva te skrenuti pozornost javnosti na činjenicu da je gašenjem Centra za dječje igračke

sl.17.-18. Gostujuća izložba *Jasmina i lutkice* (Jasmina Kosanović)

sl.19.-20. Gostujuća izložba *Tragovi romantičnog djetinjstva* (Muzej za umjetnost i obrt)

sl.21.-22. Gostujuća izložba *Sport kao igra* (Hrvatski športski muzej)

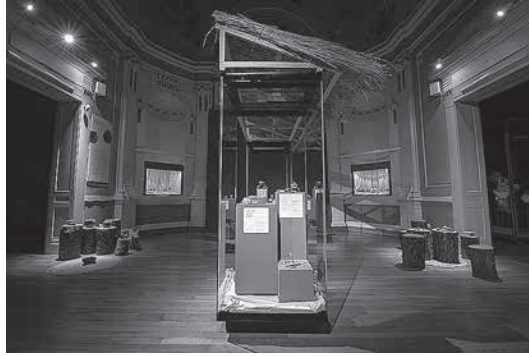
potkraj 1970-ih godina to jedinstveno kulturno blago prepušteno čekanju stručne obrade i adekvatan prostor te da izložba u Etnografskom muzeju budi nadu u bolja vremena za igračke Saveza.

I, na kraju, četvrti dio projekta bila je virtualna izložba novih akvizicija Etnografskog muzeja, održana od 3. travnja do 22. svibnja 2022., kojom je šira javnost na muzejskoj web-stranici i na društvenim mrežama dobila uvid u 50 predmeta i njihovih priča, odabranih među tristotinjak njih, koliko ih je tijekom projekta pristiglo u Muzej. Istodobno, taj je predmet bio izložen u auli Etnografskog muzeja tri dana da bi ga svi zainteresirani mogli razgledati. Virtualnu izložbu inspiriranu dječjom tombolom autorica Iris Biškupić Bašić realizirala je u suradnji s kolegom Matijem Dronjićem, koji je izradio sučelje u sklopu muzejske web stranice. Na taj je način javnosti omogućen uvid u nove akvizicije Muzeja, a donatorima je upućena zahvala na iskazanom povjerenju, daru i podijeljenim uspomenu.

O donacijama i novim muzejskim akvizicijama

Dio projekta već od samih početaka bila je suradnja s građanima, posjetiteljima i zaljubljenicima u baštinu pa su od travnja 2021. godine svi oni pozivani da doniraju dječje igračke i igre te ispričaju priče o njima. Zahvaljujući tom projektu, za Zbirku dječjih igračaka i igara te za Zbirku tradicijskih dječjih igračaka donirane su 292 igračke i igre, od čega su nam 115 kompleta igračaka i 18 igara darovali privatni donatori, a 177 igračaka došlo je s otoka Šolte. Ta velika donacija igračaka stigla je inicijativom etnologinje Marine Blagaić Bergman, koja je istraživala djelovanje bivše tvornice Jugoplastike i njezinih nasljednika, a kako je bila upoznata s projektom Etnografskog muzeja i muzejskim fondusom te stanjem igračaka na Šolti, kao i s činjenicom da je zemljište bivše tvornice Jugoplastike i njezina sljednika Oblika, na kojemu su se igračke nalazile, prodan drugim vlasnicima, odlučila je djelovati. U dogovoru s načelnikom Općine Šolta i autoricom projekta Etnografskog muzeja, etnologinja Blagaić Bergman preostale je igračke prikupila,

sl.23.-24. Gostujuća izložba *Djetinjstvo u davna vremena* (Arheološki muzej Zagreb i Institut za arheologiju)

sl.24.-25. Gostujuća izložba *Vavrina kištra plišanaca* (Lea Vavra)

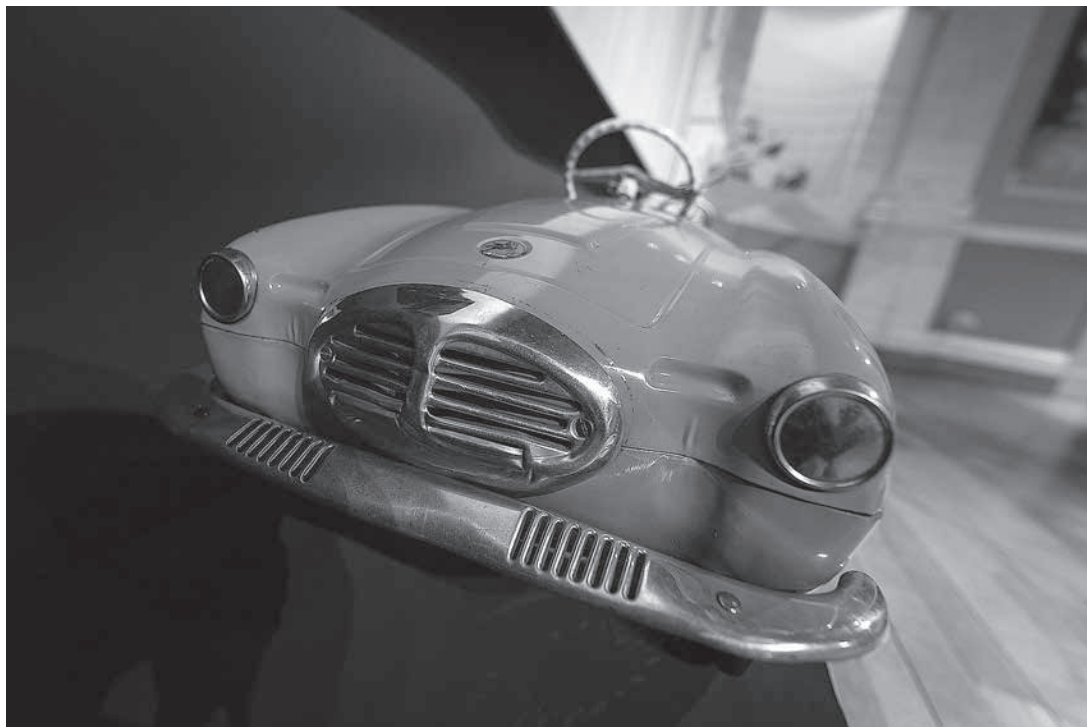
poslala Muzeju te su postale dio fundusa. Da sve te vrijedne donacije ne bi prošle nezapaženo, Iris Biškupić Bašić planirala je pristigle igračke izlagati u prostoru pedagoške radionice, no zbog velikog broja djece i ograničenog prostora odlučila je projekt *Igračke – djetinjstvo zauvijek* zaključiti virtualnom izložbom darovanih dječjih igračaka.

Pedagoške aktivnosti i edukativni programi uz izložbeni projekt

Kako je edukativna djelatnost bila neizostavan dio projekta, autorica izložbe odlučila je već u samim početcima razrade u projekt uključiti muzejske pedagoginje Željku Jelavić i Silviju Vrsalović. Najviše pedagoških aktivnosti bilo je vezano za središnju izložbu *Igračke – djetinjstvo zauvijek* jer je ona bila otvorena tijekom cjelokupnog trajanja projekta, a postavljena je s mnogobrojnim interaktivnim sadržajima poput igre *Školica*, *Čovječe ne ljuti se*, raznih slagalica, velike zidne ploče za crtanje, velikih igračaka, crtanih filmova i brojnih poznatih i nepoznatih tradicijskih igara kao što su *Care, care, gospodare, koliko je sati*; *Ledena baba*; *Crna kraljica 1,2,3* i druge. Manja su se djeca mogla kretati izložbene elemente, što je razgledavanje izložbe učinilo zanimljivijim i zabavnijim. Najzastupljenije su bile organizirane grupe djece nižih razreda osnovnih škola, a pedagoginje su osmislile raznovrsne radionice koje su korisnici mogli odabrati prema svojim sklonostima. Neki su posjetitelji tijekom projekta dolazili više puta te su sudjelovali u svim ponuđenim programima. Muzejske su pedagoginje stručna vodstva provodile razgovarajući s djecom, a na

taj način učenici su aktivno iznosili svoja mišljenja, uspoređivali izložene igračke sa svojim te s veseljem dijelili zapažanja o djetinjstvu nekad i danas. Pedagoginje su zaključile da su djeci najprivlačnija bila stručna vodstva kroz izložbu, koja su obuhvaćala stare igre, brojalice i priče, a djeca su pritom kroz igru upoznavala nematerijalnu kulturu. Realizirale su i nekoliko likovnih radionica, a najtraženija je bila *Oslikaj tradicijsku igračku*, dok su u radionici *Susret s majstorom* posjetitelji upoznali majstora Zvonimira Majdaka iz Turnišća u Hrvatskom zagorju, s kojim su razgovarali te gledali kako on izrađuje tamburicu. Tijekom trajanja projekta održane su i tri izložbe radova s kreativnih radionica u pedagoškoj dvorani na drugom katu Muzeja, a uz svaku gostujuću izložbu, u suradnji s muzejskim pedagogima i autorima izložaba, dogovarane su i održavane edukativne radionice. Muzejska pedagoginja Željka Jelavić organizirala je snimanje priča o igračkama pod nazivom *Moja najdraža igračka!*; realizirane su četiri priče djelatnika Muzeja u približnom trajanju od pet minuta, emitirane na *YouTube* kanalu Etnografskog muzeja. U sklopu edukativnih programa uz središnju i prateće izložbe od 8. lipnja 2021. do 22. svibnja 2022. održana su 192 stručna vodstva i 141 radionica, a u njima su sudjelovala 4164 korisnika, što dovoljno govori o zainteresiranosti posjetitelja. Usto treba naglasiti da je spomenuto razdoblje bilo vrijeme pandemije COVID-a 19 te je broj posjeta bio ograničen, a Muzej je zbog fumigacije, dezinfekcije i deratizacije mjesec dana bio zatvoren za javnost.

sl.27.-29. Gostujuća izložba *Vremeplov dječje igre* (Savez društava Naša djeca Hrvatske)

Promidžbene aktivnosti i uloga medija u projektu

Uloga medija iznimno je važna i znatno pridonosi uspjehu svih događanja, pa i onih u Etnografskome muzeju. Stoga je Ivana Lušić, voditeljica Odjela marketinga i odnosa s javnošću, bila ključna osoba koja je povezivala medije s autorima izložaba, pripremala obavijesti za javnost, brinula se o što boljoj vidljivosti Muzeja i projekta na društvenim mrežama, pronalazila sponzore i dogovarala popratne programe uz pojedine izložbe. Prema riječima voditeljice marketinga, broj objava veći je za približno 15 – 20 % od iskazanih zato što Muzej često nema povratnu informaciju o pojedinim spominjanjima u elektroničkim medijima, uključujući i reprizirane objave. Istaknula je kako je Etnografski muzej ovim projektom prvi put dobio medijsko sponzorstvo jednih od najčitanijih dnevnih novina – *Večernjeg lista*. Prema zabilježenim podatcima, u tiskanim medijima bilo je 77 objava, dok ih je u elektroničkim bilo 316. U časopisu *Meridijani* projekt je bio oglašen u tri broja, a u časopisu *Zagreb moj grad* u dva. Radio Kaj snimio je dva spota i emitirao

ih 101 put. Projekt je bio znatno popraćen u svim medijima, pa je tako *Večernji list* svaki mjesec s dvije objave (najavom i napisom nakon otvorenja izložbe) popratio projekt, i to na pola ili na cijeloj stranici, a projekt su pratile i druge dnevne novine – *Jutarnji list*, *24 sata*, *Novi list*, *Slobodna Dalmacija*, *Školske novine*, *Vijenac*, *Nacional*, *Zagreb News*, *Dubrovački list*, *Glas Slavonije*, *Hrvatsko slovo*, *Glorija*, *Story*, *Elle*... U elektroničkim medijima uz svaku su novu izložbu realizirana izravna uključivanja u središnji dnevnik HRT-a, prilozi u *Vijestima iz kulture*, gostovanja u subotnjoj emisiji *Dobro jutro Hrvatska*, kod popularnog Jure Gašparca, kao i niz izravnih javljanja iz Muzeja za emisiju *Dobro jutro*, *Kod nas doma*, za *Dnevnik RTL-a*, *In magazin* Nove TV, za TV Mrežu, Z1, TV Zapad..., kao i za Radio Sljeme, Radio Kaj, HR 1 program, Radio Antenu, Radio 101, Top radio, Otvoreni radio, Katolički radio, Alfa radio i dr. Usto, projekt je bio zastupljen na društvenim mrežama, webu, Facebook stranici Etnografskog muzeja, portalima... Važno je naglasiti da je za tako opsežno i dugotrajno medijsko praćenje ponajprije važno da projekt bude kvalitetan, što podrazumijeva

zanimljivu temu, vrhunsku izvedbu i raznoliku ponudu sadržaja s čestim izmjenama.

Izdvojeno o vrijednosti projekta

Ovaj je međumuzejski i međuinstitucionalni projekt dobio još jednu vrijednu dimenziju, ponajprije važnu muzejskim djelatnicima. Svi sudionici projekta bave se istom temom – dječjim igračkama, igrama i djetinjstvom, a u zbirka koje vode čuvaju građu koja ih povezuje, iako dotad nisu bili povezani ni upoznati s fundusom srodnih muzeja. Zahvaljujući gostujućim izložbama skupnog imena *U gostima kod Etnografskog muzeja*, djelatnici Etnografskog muzeja i njihovi gosti – kustosi, konzervatorsko-restauratorski djelatnici, muzejski tehničari, stručnjaci za marketing i odnose s javnošću, zaposlenici odjela administrativnih djelatnosti i muzejski pedagozi, na ovom su se projektu bolje upoznali i povezali.

Iz knjige dojmova vidljivo je da su posjetitelji bili zadovoljni projektom. Izloženi su predmeti izazivali njihove pozitivne emocije, različiti interaktivni sadržaji ili edukativne radionice poticale su ih na igru i istraživanje, kao i na želju da ponovo posjete Muzej. Jedan od lijepih primjera vezanih za projekt jest i priča učiteljice Katarine Cvijanović iz Područne škole Pongračevo, Osnovne škole Augusta Šenoae na Trešnjevci u Zagrebu, koja je istaknula kako ju je upravo projekt *Igračke – djetinjstvo zauvijek* inspirirao na provedbu ideje da sa svojim učenicima, njihovim roditeljima i kolegama otvore vlastiti „dječji školski muzej“. Posjetili su izložbu, upoznali rad Muzeja i kroz igru, ali na ozbiljan način, u školi odabrali, prikupili, fotografirali, obradili i izložili dječje igračke, igre i druge predmete.

Projekt je pratila i neizostavna muzejska trgovina, tj. suvenirnica u kojoj su posjetitelji mogli razgledati i kupiti ponuđene originalne proizvode hrvatskih dizajnera i obrtnika, muzejske tiskovine, s naglaskom na katalog i plakate projekta, ali i u sklopu projekta izrađene igračke kartice (kojima su se djeca mogla poigrati i na središnjoj izložbi), čaše, čokolade u ovitku s temom tradicijskih igračkaka, naljepnice, mjerac visine za djecu, a ponuda suvenirnice obogaćena je i drvenim tradicijskim igračkama Ljiljane i Stjepana Cesara, Ivica Mesara i Zvonimira Majdaka, poznatih majstora Hrvatskog zagorja, kao i igračkama umjetnica Lee Vavre i Jasmine Kosanović.

Projekt je završio zajedničkim druženjem svih sudionika, djelatnika Muzeja i donatora u Etnografskom muzeju, a svima su dodijeljene zahvalnice i prigodne šalice.

Zaključak. Realiziravši ovaj zahtjevan međumuzejski i međuinstitucionalni projekt, Etnografski je muzej zasad jedinstvena muzejska ustanova u Hrvatskoj koja je u godini pandemije i potresa, fumigacije i dezinsekcije, krize i otuđenosti za godinu dana uspjela realizirati 16 izložaba: dvije muzejske i 10 gostujućih, jednu virtualnu i tri pedagoške, u kojima je sudjelovalo nekoliko stotina

ljudi, od zaposlenika i njihovih gostiju do vanjskih suradnika. U spomenutom razdoblju bilo je izloženo više od 1500 igračkaka, igara i drugih muzejskih predmeta o kojima su se, osim kustosa, brinuli i restauratori koji su ih pripremali za izlaganje. Muzejski je fundus povećan za 297 dječjih igračkaka i igara, održana su 192 stručna vodstava i 141 radionica. Tiskani su promotivni materijali, pozivnice, serija plakata B1 za središnju i gostujuće izložbe (15), *city light* i *jumbo* plakati, *banneri*, deplijani i katalog projekta. Udio popraćenosti projekta u ukupnim aktivnostima Etnografskog muzeja u razdoblju od 8. lipnja 2021. do 22. svibnja 2022. u tiskanim medijima bio je oko 38 %, dok je u elektroničkim medijima taj udio iznosio oko 76 %. Projekt je u spomenutom razdoblju posjetilo više od 20 000 osoba. Sve navedeno rezultat je promišljenoga, kvalitetnog i dobro vođenog projekta, koji je gotovo mjesečnom izmjenom izložaba, s postojećom ključnom središnjom izložbom, postigao povećanje broja posjetitelja unatoč pandemiji, ostvario bolju percepciju u javnosti te privukao i nove posjetitelje koji do tada nisu posjećivali Muzej. Projekt je potaknuo odrasle da s djecom, koja su zbog ograničavajućih uvjeta najčešće boravila u zatvorenim prostorima, većinom ispred kompjutera ili televizora, posjete Muzeju u kojemu su mogli kvalitetno provesti vrijeme uz stručna vodstva, pedagoške radionice, pripovjedaonice, gledanje crtanih filmova, u igri i zabavi.

Etnografski je muzej projektom želio skrenuti pozornost na potresom uništene zagrebačke muzeje koji su morali biti zatvoreni za javnost jer kreću u obnovu, ali su svojim gostovanjem u projektu mogli predstaviti svoj muzej izvan muzeja, u što su bili uključeni i ravnatelji muzejā, koji su svojim nastupima nastojali senzibilizirati javnost za probleme svojih ustanova. Cilj izložbenog projekta bio je poticanje i razvoj kreativnosti, radost i igra kako djece, tako i odraslih, a *online* sadržajima projekt je u svakom trenutku bio dostupan građanima. Iz svega se može zaključiti da su postavljeni ciljevi uspješno ostvareni, na zadovoljstvo svih sudionika.

Primljeno: 26. rujna 2022.

sl.29. U muzejskom hladu, Zvonko Majdak

THE EXHIBITION PROJECT "PLAYTHINGS-CHILDHOOD FOREVER"

The major inter-museum and inter-institutional exhibition project of the Ethnographic Museum, *Playthings – Childhood Forever*, started on June 8, 2021 and ended on May 22, 2022. The subject of the exhibition was playthings, games and childhood; its objective was to entice visitors back to the museums after the pandemic and the earthquake.

Iris Biškupić Bašić, PhD, museum adviser, was creator of the whole of the project and the exhibition, and the author of the visual design, catalogue and printed matter design as well as the visual set up of seven exhibitions was designer Nikolina Jelavić Mitrović, with specialist associates Matija Dronjić and Jasminka Vujičić. Colleagues from guest museums took part in the production alongside employees of the Ethnographic Museum.

This big project was produced with support from the Ministry of Culture and Media, the City of Zagreb, and the Zagreb City Tourist Board and sponsors.

The project included 13 exhibitions, and three exhibitions as part of the educational activity. The central exhibition, named *Playthings-Childhood Forever* encompassed objects from the collection, including traditional and artistic as well as industrially made toys and games produced in Croatia during the 19th century and until the present day, in addition to playthings made by Croatian artists who worked for known foreign clients. It was enriched with interactive contents and enlargements of toys and with cartoon films. Particularly to the fore are some board games, those made at home and factory produced.

A second part of the project was the Ethnographic Museum exhibition *Play Around the World* in the permanent display of the Collection of Non-European Cultures devised by Silvija Vrsalović and Marija Živković, showing interesting playthings and games of various cultures, from Asia, South America, Africa and Australia. Both shows lasted a year, while guest exhibitions alternated.

A third part of the project called *Visiting the Ethnographic Museum* was rather demanding and complex; the authors devised it as a monthly variable exhibition display of seven Zagreb museums, two artists who deal with the making of toys, and the Croatian Federation of Our Children Associations. First to come was the exhibition *Games and Playthings*

– *Witnesses of Time* of the Croatian History Museum devised by Andreja Smetko. Then came an exhibition of the Nikola Tesla Technical Museum – *Toys, the way of dreams come true*, devised by Neda Staklarević. Then came the Museum of Contemporary Art exhibition *Unforgettable cartoons – Little Flying Bears* by Snježana Pintarić, the show of the Croatian Schools Museum *Playthings and Jokes for our Kids* by Sanja Nekić and the exhibition of the Museum of Arts and Crafts *Traces of a Romantic Childhood* devised by Arijana Koprčina and Andreja Klobučar. Advent in the Ethnographic Museum came in with the exhibition *Jasmina and the dolls* by artist Jasmina Kosanović, and the artist decorated parts of the museum and created a fairytale atmosphere entitled *A Christmas fairytale by Jasmina Kosanović*.

As we entered 2022, the project continued with collaboration from the Institute for Archaeology and the Archaeology Museum in Zagreb and the exhibition *Childhood in bygone times* by Darija Ložnjak Dizdar and Ivan Drnić. Following this was a guest show by the Croatian Sports Museum *Sport as Game* by Marijan Sutlović, and then the exhibition *Vavra's Soft Toy Crate* by artist Lea Vavra and the project came to a close with the show of the Croatian Federation of Our Children's Associations by Snježana Krpes and Branimir Mendeš.

The fourth part of the project was a virtual exhibition of new acquisitions of the Ethnographic Museum, in which the general public was able to get an insight into 50 objects and their stories selected from the 300 or so that arrived in the museum during that time. This subject was also featured in the main hall of the museum. Creator Iris Biškupić Bašić produced a virtual exhibition inspired by children's tombola in association with colleague Matija Dronjić, who worked up an interface as part of the museum's Web. Zagreb Film was a partner, joined by the tourist board of Marija Bistrica, the Academy of Fine Arts in Zagreb including Dean Tomislav Buntak and Rimac Motors. The museum educators thought up a rich and various educational programme for the length of the project. From the very beginning part of the project was getting citizens to take part; visitors to the show and lovers of the heritage donated playthings and games to the museum. While the show was on, media partners were *Večernji list*, Radio kaj, Meridiani the publisher, the periodical *Zagreb My Town*; all the events and openings to do with the exhibitions were accompanied by stories and interviews. In this period more than 1500 toys and games and other museum objects were put on show, involving the work of not only curators but also that of the restorers who got them ready for showing.

Although during the period the pandemic was raging and the earthquake damage was being made good and while the museum had to be closed for a month for fumigation and disinsectisation, still, in this period the Museum had more than 20,000 visitors.

The collection was enlarged by donations of 297 toys and games, 192 guided tours were put on, there were 141 workshops. Of the space devoted to the Ethnographic Museum in printed media, 38% went to the project, and the corresponding figure in electronic media was 76%. From all this it can be inferred that the objectives set up were successfully accomplished.